

Heikki Pälve

toiminnanjohtaja
Suomen Lääkäriliitto

Autonomia lääkärin työssä

Autonomia – lääkärin ja profession – on keskeinen edellytys jokaisen kliinistä työtä tekevän lääkärin mahdollisuudelle toimia ammat-tiosaamisensa mukaisesti. Useat muutokset toimintaympäristössämme asettavat autonomiallemme sekä uhkia että muutostarpeita. Autonomia tarkoittaa toisaalta itsenäisyyttä ja toisaalta itsesäätelyä. Mitä paremmin professio kykenee tyydyttämään yhteiskunnan sille asettamat vaateet, sitä suurempi on profession jäsenen itsenäisyys työssään. Lääkäriliitto on aloittanut suuren työn selvittääkseen lääkärin työn eri osa-alueiden ja autonomin muutospaineet tässä ajassa. Profession ja lääkärin autonomia takaavat hyvän hoidon ja työviih-tyvyyden, mutta edellyttävät sekä profession että yksittäisen lääkärin sitoutumista sen vaatimuksiin myös toimintaympäristön muuttuessa. Vain kollegiaalisuus, lääkärin etiikka ja profession vaaliminen takaavat työllemme yhteiskunnallisen hyväksynnän ja kliinisen autonomian myös jatkossa.

Lääkäriliitto on viime vuosina ajanmukaistanut perusarvojaan. Vuonna 2013 vietimme kollegiaalisuuden teemavuotta ja uudistimme kollegiaalisuusohjeet. Viime vuoden joulukuussa valtuuskunta hyväksyi perusteellisen jäsenkäsittelyn jälkeen uudistetut Lääkärin eettiset ohjeet.

Jo viime syksynä liitto aloitti työn, joka on koko kuluvan vuoden ajan temaattisesti esillä liiton toiminnassa – autonomia. Toisin kuin etiikasta ja kollegiaalisuudesta, meillä ei ole kirjoitettua selvitystä autonomiasta. Lisäksi koko käsite jakautuu kahtia – vapaus ja itsesäätely – ja edelleen se jakautuu profession autonomiaan ja lääkärin autonomiaan. Kummassakin tapauksessa saattaa käydä niin, että nämä eri osa-alueet ovat osin ristiriidassa keskenään.

Yksittäisen lääkärin työhyvinvoinnille ei ole merkityksetöntä, mitä mieltä yhteiskunnassa ollaan ja miten naapurikollega käsittää lääkärin etiikan, kollegiaalisuuden ja autonomian mukaisen työskentelytavan. Nämä kaikki käsitteet sisältyvät keskeisesti profession käsitteeseen. Profession ja yksittäisen lääkärin kliininen auto-

mia on lopultakin kiinni yhteiskunnan halusta antaa tai säilyttää tuo vapaus. Lääkärin autonomia on yhteiskunnan edun mukaista – ja vain sellaisena se on helppo säilyttää.

Professio ja autonomia

Professiolla tarkoitetaan tietyn ammattikunnan erityisasemaa yhteiskunnassa. Profession aseman saavuttaneille ammattikunnille on ominaista pitkä ja vaativa koulutus ja sitoutuminen toimimaan yhteiskunnan etujen mukaisesti. Lääkäriprofession osalta tämä tarkoittaa paitsi jatkuvaa pyrkimystä mahdollisimman korkeaan ammattitaitoon ja potilaan parhaaksi toimimiseen, myös sitoutumista turvaamaan kansalaisille lääkärin apu kaikkina vuorokauden aikoina ja jokaisena vuoden päivänä yhteiskunnan tarjoamien resurssien puitteissa.

Yhteiskunta antaa professioille ammattikunnan itsesäätelyyn ja sisäiseen valvontaan liittyviä oikeuksia. Nämä yhteiskunnan ja profession väliset sopimukset ovat usein kirjoittamattomia. Ne näyttäytyvät erilaisina käytäntöinä, jotka muuttuvat ajan myötä. Tyypillisiä professioita ovat juristit, papit, arkkitehdit ja lääkärit.

Professiolle on ominaista ammatillinen autonomia, jolla tarkoitetaan ammattikunnan oikeutta toimintansa arvoperusteiden ja hyvän ammatillisen osaamistason määrittelyyn sekä ammattikunnan jäsenten valvontaan näihin perusteisiin sitoutumisesta.

Lääkärin kliinisellä autonomialla tarkoitetaan lääkärin oikeutta valita potilaalle kulloiseenkin tilanteeseen lääkärin harkinnan mukaan parhaiten sopivat diagnostiset ja hoidolliset toimenpiteet. Lääkäri valitsee nämä toimenpiteet parhaan lääketieteellisen tietämyksen ja kokemuksensa perusteella kustannustehokkaasti. Näihin valintoihin ulkopuolisten tahojen ei tule puuttua ilman erityisen painavia syitä.

Lääkäriprofession autonomia ei ole itsestäänselvyys, vaan sen sisältöön ja rajoihin kohdistuu jatkuvasti paineita yhteiskunnan taloudellisen tilanteen, poliittisen ilmapiirin, kansalaisten lääkärinkuntaan kohdistamien odotusten sekä lääkäriprofession sisäisten rakente- ja asennemuutosten seurauksena. Jos yksittäinen lääkäri rikkoo rajusti profession vastuulleen ottamaa velvoitetta, koko professio saattaa joutua ulkoa tulevan sääntelyn kohteeksi. Näin kävi, kun Harold Shipmanin todettiin yleislääkärin toimessaan tappaneen vanhuksia Britanniassa. Nyt kaikilla lääkäreillä on pakollinen ja kallis resertifikaatiovelvoite. On ymmärrettävää, että autonomia on vapautta säädellä itse.

Kuka valvoo ja kehittää autonomiaa

Lääkärikunnan professionaalinen autonomia perustuu siihen, että yhteiskunta luottaa lääkärinkunnan kykyyn noudattaa sen itselleen asettamia eettisiä ja potilaan hyvän hoidon turvaavia ammatillisia periaatteita, joiden tulee olla sopusoinnussa yhteiskunnan kokonaisedun kanssa. Tämän

vuoksi jokaisen lääkärin tulee omassa työssään huolehtia näiden eettisten periaatteiden ja korkean ammatillisen osaamisen toteutumisesta.

Lääkäreitä edustavien järjestöjen tulee varmistua ammattikunnan jäsenten sitoutumisesta profession sisäisten säännösten noudattamiseen väestön yleisen terveydentilan edistämiseksi ja parhaan mahdollisen hoidon takaamiseksi yksittäisille potilaille. Lääkäriliiton velvollisuus jäseniään ja yhteiskuntaa kohtaan on pitää huoli siitä, että yksittäinen jäsen toimii ammatillisesti ja eettisesti vastuullisesti. Sitä varten liitto laatii jäseniään koskevia ohjeita.

Jos jäsen toimii profession muodostamaa näkemystä rikkoen, joudumme ikävään ristiriitaan lääkärin ja profession autonomian kanssa. Meidän on kyettävä ratkaisemaan se tavalla, joka turvaa autonomian edellytykset kaikille jatkossa. Lääkäriliitto on hyväksynyt kollegiaalisuusohjeet jäsenten välisten ristiriitojen käsittelyyn. Viime kädessä liiton Luottamusneuvosto voi käsitellä asiaa. Jos koko professio joutuu vastahankaan yhteiskunnan kanssa, on luonnollista, että säätely tulee ulkopuolelta. Siten meille muodostuu kollegiona velvollisuus vastata siitä, että yksittäiset lääkärit täyttävät heille asetetut vaateet. Lääkäriliitto on ottanut hoitaakseen itsesääntelyn velvoitteen.

Autonomia on pitkään ollut hyvin vakiintunutta, mutta nyt tapahtuu paljon asioita, jotka vaikuttavat väistämättä autonomiaamme. Lainsäätäjä on jostain käsittämättömästä syystä alkanut säätää lakeja, jotka velvoittavat lääkäriä raottamaan potilassalaisuutta sen sijaan, että oikeuttaisivat siihen, kun lääkäri näkee sen yleisen edun kannalta välttämättömäksi ja potilaan parhaaksi. Näissä tapauksissa autonomi-

miamme rajoituspyrkimyksiä ei siis aiheuta profession tai sen jäsenten oma toiminta.

Autonomia ja muuttuvat rakenteet

Kehittyvä tutkimus- ja hoitolaitteisto muuttaa lääkärin asemaa potilashoidossa ja vahvistaa muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja potilaiden asemaa. Digitalisaatio tulee poistamaan rajoja potilaiden hoitoonhakeutumisessa ja vahvistaa potilasta hoidossaan. Nämä vaikuttavat meihin kaikkiin. Terveydenhuollon rahoituksen turvaaminen saattaa lisääntyvästi rajoittaa lääkärin valinnanvapautta, miten hoitaa potilaitaan. Palvelujärjestelmän muuttuminen voi muuttaa lääkäreiden asemaa hoidon hallinnoinnissa.

Autonomia ja praktikus

Jo nyt vakuutuslaitokset ovat tulleet yksityislääkärin päivittäiseen elämään tavalla, jota emme vielä hetki sitten osanneet kuvitellakaan. Se vaikuttaa potilastietojen käsittelyyn ja jopa palkkioihin. Yksityissektorin konsolidoituminen harvempiin toimijoihin ja lisääntyvä kilpailu epäilemättä edelleen muuttavat praktikuksen toimenkuvaa, mutta missä määrin se saa muuttaa hänen kliinistä autonomiaansa? Ei ole yhdentekevää, mitä tapahtuu, ja on tärkeää, että osamme ohjata muutosta.

Yksityisiä lääkäripalveluita markkinoidaan, ja niiden toiminnan eettisyyttä valvoo liiton oma Lääkäripalveluiden markkinoinnin valvontalautakunta. Kuluttaja- ja kilpailulautakunta on hyväksynyt tämän toiminnan eikä siten puutu toimintaamme niin kauan, kuin se voi todeta sen korkeatasoiseksi. Liiton itsesääntely on kaikkien edun mukaista tässäkin asiassa.

Autonomia ja ammattipätevyys

Euroopassa on lääkärikamareita, joille on lakisääteisesti annettu lääkäreiden valvonta- ja laillistusvastuu. Pohjoismaissa tämä on viranomaistoimintaa. Lääkärikoulutuksesta vastaa valtiolta, mutta käytännössä se tapahtuu yliopistoissa lääkäreiden kehittämien ja valvomien koulutusohjelmien kautta.

Resertifikaatio on maailmalla yleis-työssä, ja me olemme valmistautuneet tähän Pro Medicon Taitoni.fi-järjestelmän avulla. Näin professio on osaltaan pitänyt huolta yhteiskunnan sille antamasta veloitteesta antaa korkeatasoista hoitoa. Onkin tärkeää, että jokainen lääkäri ottaa Taitoni.fi-järjestelmän käyttöön.

Autonomiamme uhka tulee sisältä

Profession autonomiassa on lopulta-kin kyse sen omasta kyvystä vastata yhteiskunnan odotuksiin. Jos pystymme ne täyttämään, ei synny tarvetta rajoittaa autonomiaamme. Kun yksittäinen lääkäri kertoo somessa, että hän ei halua olla profession jäsen ja hän vain tekee töitä leipäänsä varten välittämättä yhteisistä arvoista, meillä on syytä huoleen.

Jos emme professiona kykene ylläpitämään päivystysjärjestelmää, on luonnollista, että siitä säädetään meitä velvoittavasti. Jos rikomme kollegiaalisuuden ja lääkärin etiikan koodia tai emme kykene täyttämään ammatillisia tehtäviämme laadukkaasti, uskot-

tavuutemme professiona heikkenee. Se olisi omiaan heikentämään lopulta myös ammatillista autonomiaamme. Vastuu on lopulta meidän kaikkien yhteinen.

Lopuksi

Autonomia on vapautta hoitaa potilasta yksilöllisesti potilaan parhaaksi ilman ulkopuolista standardia siitä, kuinka se tulee tehdä. Se on myös profession oikeutta päättää siitä, miten se näkee parhaaksi järjestää hoidon reunaehdoja. Autonomia on vapautta säädellä itse. Se ei voi olla pelkkää vapautta. Ulkoa säädeltyä se ei ole edes vapautta.

Hyvä työ aivoille – Kognitiivinen ergonomia työhyvinvoinnin tukena

Muistin ja työn 10+1 teesiä:

- Varmista työsi rajat
- Vähennä tietotulvaa
- Luo toimivat työstrategiat
- Anna aikaa ammattitaidon ylläpitämiselle
- Hallitse keskeytyksiä
- Anna työrauha myös muille
- Käytä muistin apuvälineitä
- Älä lisää kuormitustasi
- Luo avoimuuden kulttuuria
- Ylläpidä positiivista ilmapiiriä
- Yhdistä liikunta ja työ

Kognitiivinen toimintakyky kuvaa ihmisen tiedonkäsittelyä, kuten muistia, tarkkaavaisuutta ja oppimiskykyä. Kognitiivinen ergonomia tarkoittaa työn sekä työväli-

neiden, -ympäristöjen ja -tapojen yhteensovittamista ihmisen tiedonkäsittelykykyjen ja -rajoitusten kanssa.

Aivot ovat sopeutuvaiset ja toimivat rankassakin paineessa – jonkin aikaa. Kognitiivinen toimintakyky häiriintyy herkästi sisäisistä ja ulkoisista tekijöistä, joskus myös silloin kun vielä kuvittelee hyvin pärjäävänsä paineen keskellä.

Kognitiivinen kuormittuminen on aina yksilöllistä eikä siihen vaikuta vain työn määrä tai ympäristö, vaan myös tarpeet, tunteet, motiivit ja persoonallisuus, yksilöllinen suhtautuminen vastoinkäymisiin ja stressiin, ikä, uniongelmat, mieliala ja terveydentila, alkoholin käyttö ja ravitsemus sekä liikunta.

Lue lisää lähteestä: <http://muistiliitto.fi/fi/muisti-ja-muistisairaudet/aivoterveys/hyva-tyo-aivoille>